

українські платники податків, проте така неефективність в Європейському Союзі неприпустима. Міста обласного значення здатні економічно розвивати поселення приміської території на основі договорів про співробітництво або добровільного об'єднання територіальних громад використовуючи свій надлишок капіталу й ресурсів [3, с.238].

Тому, використання позитивного тридцятирічного досвіду Лиманської міської Ради Лиманської об'єднаної територіальної громади як міста-району Лиман Донецької області практично уможливить таку бюджетну агломерацію в фінансово-правовій площині й посилить партнерську взаємодію між територіальними громадами міст, селищ та сіл в Україні шляхом впровадження міст-районів замість адміністративних районів у областях [4]. Зазначене, раціоналізує використання бюджетних ресурсів, підвищить їх ефективність та прискорить розвиток єдиної проукраїнської території.

Список літературних джерел

1. Бюджетна система України : тренінг-курс : навч. посібник / За заг. ред. В. М. Опаріна ; Академія фінансового управління. – К. : ДНУ АФУ, 2012. – 392с.
2. Офіційний сайт Лиманської міської Ради Лиманської об'єднаної територіальної громади — Режим доступу: <http://krliman.gov.ua/history>.
3. Кондратюк С.Я. Початки фінансової урбанізації в Україні / С.Я. Кондратюк // Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє : тези наук.-практ. Інтернет-конф. (3 березня 2017 р.). / Відп. ред. Б. М. Данилишин. — К.: КНЕУ, 2017. — С. 237-238
4. Бюджетна система. Практикум : навч. посіб. / За наук. ред. проф. В. М. Федосова. — К.: КНЕУ, 2015. — 454 с.

Королюк Т.О.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри макроекономіки
та державного управління
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВПЛИВУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

Проведення децентралізації та реформи місцевого самоврядування є одним із завдань уряду, задекларованих у Стратегії «Україна – 2020». На сьогодні криза публічних фінансів, що пов'язана з хронічним дефіцитом державного бюджету та зростанням державного боргу, ускладнює завдання стабілізації економіки у середньостроковій

перспективі. Одним із завдань уряду на шляху підвищення фіскальної стійкості економіки, ефективності управління державними фінансами, зміцнення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування виступає необхідність проведення реформ державного управління та бюджетної децентралізації.

Децентралізація передбачає передачу частини повноважень та фінансових ресурсів з центру на місцевий рівень влади. Метою децентралізації є відхід від централізованої моделі державного управління, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні [5].

Перевагами бюджетної децентралізації є підвищення якості надання суспільних благ, стимулювання бюджетної конкуренції та активізація місцевих органів щодо пошуку джерел наповнення бюджету, зростання ефективності управління видатками, забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Поряд з цим існують ризики поглиблення диференціації розвитку регіонів, зростання корупції в умовах низького рівня політичної конкуренції, ускладнення виконання стабілізаційної функції державою.

Вибір моделі фіскальної децентралізації залежить від державного устрою країни і кожна з них характеризується своїми специфічними особливостями [2]. Для американської моделі характерними ознаками виступають широка самостійність штатів у вирішенні внутрішніх проблем, відсутність системи горизонтального часткового розподілу доходів. Канадська модель схожа з американською, проте виступає більш соціально орієнтованою: провінції приймають закони з усіх регіональних і місцевих питань, самостійно визначають особливості податкової політики, проводиться політика вирівнювання соціально-економічних умов життя населення, трансферти виділяються за умов відставання фінансової забезпеченості провінції від середнього рівня по країні. Німецька модель бюджетної децентралізації побудована за принципом централізованого розподілу фінансових ресурсів «центр-регіон-місцева влада». Політика вирівнювання полягає у розподілі загальних податкових надходжень між усіма рівнями влади, тобто фінансові ресурси перерозподіляються через федеральний бюджет економічно відсталим землям, що, з іншого боку, дестимулює розвинуті регіони зміцнювати свій податковий потенціал. Дохідну частину місцевих бюджетів складають промисловий, поземельний, споживчий, частина прибуткового податку та податку з обороту.

Основні засади організації місцевих фінансів у країнах ЄС закріплені у Європейській хартії місцевого самоврядування [4]. Вони полягають у закріпленні права в межах національної економіки на власні фінансові ресурси, якими можуть вільно розпоряджатися; у відповідності обсягу фінансових ресурсів повноваженням органів місцевого самоврядування; наданні можливостей встановлювати окремі місцеві податки та збори, а також визначати розміри податкових ставок; запровадженні процедур бюджетного вирівнювання задля забезпечення рівномірного розвитку територій; забезпеченні доступу місцевої влади до національного ринку капіталу тощо.

Українська модель бюджетної децентралізації досить схожа з її особливостями у Франції та Польщі. У Польщі органам місцевого самоврядування гарантується частка в публічних доходах відповідно до покладених завдань, а їх обсяг може бути змінений одночасно із внесенням змін до класифікацій публічних доходів [3, с. 142]. До дохідної частини місцевого бюджету відносяться власні податкові (податок на нерухомість, сільськогосподарський податок, з транспортних засобів, на спадщину, лісовий та ін.) і неподаткові надходження, загальні субвенції та дотації з держбюджету. Водночас встановлення розміру місцевих податків та зборів здійснюється в межах, визначених законодавством. Нагляд за місцевими фінансами покладається на регіональні рахункові палати.

У Франції органи місцевого самоврядування уповноважені самостійно визначати ставки податків в межах законодавства. Основним джерелом доходів бюджету муніципалітетів виступають такі закріплені податки як земельний, місцевий збір на освоєння надр, територіальний економічний податок з підприємств; до місцевих відносяться податок на прибирання території, збір на встановлення електроосвітлення та ін. [1, с. 58]. Водночас місцеві бюджети понад 60% залежать від державних дотацій та субсидій. Місцева влада має право брати позики для фінансування капітальних видатків місцевих бюджетів.

Зважаючи на сучасні політичні та економічні умови розвитку України, цікавим є досвід фіскальної децентралізації Бельгії [2]. Не зважаючи на те, що регіони мають свої податки і ставки з регулюючих податків, понад 90% бюджетних витрат в регіонах фінансується федеральним урядом (політика фінансового вирівнювання), що пов'язано із сепаратистськими настроями і загрозою розпаду країни.

Залежно від особливостей бюджетної децентралізації, організації та регулювання міжбюджетних відносин, взаємодії та розподілу повноважень між центральною та субнаціональною владою, країни можна згрупувати у чотири блоки [2]:

- 1) характеризуються значним рівнем самостійності регіональної і місцевої влади, широкими податковими повноваженнями (Австралія, Канада, США, Великобританія, Японія);
- 2) країни з особливо великою часткою участі місцевої влади у фінансуванні соціальних видатків (Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія);
- 3) відрізняються високим ступенем автономності бюджетів різного рівня у поєднанні з розвинутою системою їх співробітництва (Австрія, Німеччина, Швейцарія);
- 4) характеризуються значною фінансовою залежністю регіонів від центрального бюджету (Бельгія, Франція, Греція, Італія, Нідерланди, Португалія, Іспанія).

Так, у Швеції та Данії частка місцевих видатків у публічних видатках складає понад 50%. Високим ступенем децентралізації (частка місцевих бюджетів у ВВП більше 15%) відрізняються Швеція, Данія, Нідерланди, Італія; середнім (частка місцевих бюджетів у ВВП складає 10-15%) – Польща, Велика Британія, Угорщина, Франція; низьким (частка місцевих бюджетів у ВВП нижче 10%) – Словаччина, Литва, Естонія, Греція [3, с. 130].

Як показує дослідження, процес фіскальної децентралізації у країнах світу відбувався еволюційним шляхом передачі функцій від центральної до місцевої влади, відповідно розширення її повноважень та бюджетних можливостей, трансформації вертикальних взаємовідносин державних органів у горизонтальну площину. Кожна модель фіскальної децентралізації характеризується своїми особливостями щодо регулювання міжбюджетних відносин, ступенем концентрації доходів центральної влади, самостійністю місцевої влади. Місцеві бюджети формуються за рахунок місцевих податків і зборів, державних трансфертів, позик, доходів від муніципальної власності. Обсяг державної допомоги залежить від фіскального потенціалу країни та соціально-економічного розвитку окремих територій.

Бюджетна децентралізація виступає як один із шляхів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами та використання об'єктів комунальної власності, мотивації та політичної відповідальності місцевої влади, забезпечення публічності надання суспільних послуг шляхом постійних комунікацій місцевої влади та громад,

стимулювання інвестиційної діяльності та розвитку публічно-приватного партнерства, вирішення проблем безробіття та соціального зубожіння.

Як показали перші результати політики децентралізації в Україні, органи місцевого самоврядування виявились не готовими реалізовувати завдання, поставлені перед ними, що пов'язано із фінансовими обмеженнями. На сьогодні бюджетні кошти послідовно перерозподіляються з центрального рівня на місцевий, доходючи в останню чергу до селищ та сіл. А тому постає завдання об'єднання територіальних громад, що прирівнюються Бюджетним кодексом до міст обласного значення, які можуть отримувати безпосередньо трансферти з центрального бюджету.

Реформуючи українську бюджетну систему, варто враховувати національні інституціональні особливості. Задля підвищення фінансової спроможності місцевого управління необхідно: стимулювати процес об'єднання територіальних громад, забезпечити перерозподіл фінансових ресурсів на користь місцевих бюджетів, підвищити частку місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів, удосконалити адміністрування ПДВ та майнового податку, забезпечити оптимальний розподіл бюджетних повноважень між органами державної влади, підвищити прозорість і відповідальність в управлінні державними фінансами, стимулювати розвиток підприємництва та фінансового сектору. Водночас зростання фінансової самостійності місцевих органів влади може негативно впливати на фіскальну дисципліну та збалансованість державного бюджету, що вимагає координації фінансової політики різних рівнів влади та дотримання органами місцевого самоврядування визначених бюджетних правил.

Список літературних джерел

1. Возняк Г.В. Бюджетна децентралізація: європейський досвід та перспективи для України / Г.В. Возняк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2016. - Вип. 3. - С. 56-62.
2. Деркач М.І. Моделі фіскальної децентралізації країн світу / М.І. Деркач // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка". – 2012. – Вип. 6(3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201263/3-10.html>

3. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К., Москаленко О. М., 2012. – 212 с.

4. Європейська хартія місцевого самоврядування / Міжнародний документ 994_036 від 15.10.1985 р. із змінами та доповненнями від 16.11.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_036

5. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» / Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Орлова Н.С.,

д.н.держ.упр., професор кафедри управління
Київський університет імені Бориса Грінченка

СТАЛИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ ТА МІСТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Україна здійснила низку важливих кроків на шляху до нової якості відносин між державою та суспільством в умовах функціонування інститутів. Децентралізація є базисом реформ державного управління, а територіальні об'єднання та фіскальна децентралізація стали двигунами трансформації. З 2015 р. реформи в Україні просувалися через інститути центрального рівня, в тому числі через запровадження електронного врядування та прийняття парламентської стратегії реформ, а також у цілому ряді галузей, зокрема в секторах охорони здоров'я та в інфраструктурному, на місцевому та регіональному рівнях [1].

Пріоритети реформування територіальної організації влади на засадах децентралізації визначено в основних чинних документах стратегічного характеру – Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, схваленій Указом Президента України від 12 січня 2015 р. [2], та Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р.. Концептуальні засади реформи встановлено Концепцією реформування місцевого самоврядування та